

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

"כִּי-זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ"

משה כאדם, כנביא וכמנהיג בתורה

ד"ר יושי פרג'ון | המחלקה לתנ"ך

Moses as a Man, a Prophet, and a Leader in the Pentateuch | מס הקורס

086303

שיעור	סוג הקורס:
2 נ"ז	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
א'	סמסטר:
יום ב', 14:00–16:00	יום ושעה
יום ב', 16:00	שעת קבלה:
yoshiyahu.fargeon@biu.ac.il	מייל מרצה:
lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס יוקדש לעיון בדמותו של גדול הנביאים והמנהיגים שקמו לעם ישראל – משה רבנו. ביחידה הראשונה נעסוק בצעדיו הראשונים של משה כאדם, כנביא וכמנהיג, החל בסיפור לידתו ונעוריו (שמות ב'), עבור במעמד הסנה (שמות ג'-ד') ובשליחותו הראשונה לפרעה (שמות ה') וכלה בחידוש השליחות של משה בפרשת וארא (שמות ו'). במהלך היחידה הזו נדגיש את צמיחתו של משה, את לבטיו, את כישלונותיו ואת הצלחותיו.

היחידה השנייה תוקדש למשה כשהוא בשיא כוחו כנביא וכמנהיג. נראה כיצד משה תופס עמדה של מתווך בין אלוהים לבין ישראל אחרי הבגידה הנוראה של חטא העגל ומוביל אותם, צעד אחר צעד, לחידושה של ברית סיני (שמות ל"ב-ל"ד). לבסוף נראה גם מה לא עלה בידיו של משה לתקן, ובאיזה אופן השתנה הקשר בין אלוהים לעם ישראל, למן הלוחות השניים ואילך. היחידה השלישית תוקדש לעיון בתעלומת החטא והעונש של משה בסיפור מי-מריבה (במדבר כ', א-יג). נראה כי את מה שאירע במי-מריבה, צריך לקרוא כסופו של סיפור ארוך על קרע הנהגתי בין משה ובין העם שמתחיל כבר בתחילת המסע לכנען (במדבר י"א). עוד נראה כי העונש שהוטל על משה קטן ממה שאפשר לחשוב, וכי יש בו גם יסודות של חמלה על המנהיג הוותיק – יסודות שמתבררים מתוך עיון בסיפורי הנהגת משה אחרי מי-מריבה.

היחידה הרביעית תוקדש לדמותו של משה כפי שהיא עולה מתוך הנאום הגדול שלו בספר דברים – נאום שנועד לגרום לכך שקולו ימשיך להדהד באוזני הדורות הבאים – וכך ימשיך משה להנהיג את העם גם אחרי מותו.

בסופו של מסענו הארוך, נבקש להעמיד תמונה חדשה, עמוקה ומורכבת יותר של משה, על כוחותיו המופלאים ועל חולשותיו, על חדוות הבחירה על ידי האל ועל הסבל שבשליחות הכפויה, על האהבה הגדולה לעם ועל הקושי שבהתמודדות עמו.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יכירו את השינויים שחלו בדמותו של משה לאורך סיפורי התורה.
2. הלומדים יכירו את המתח המשולש הקיים בסיפורי משה: בין משה האיש, משה נביא ה' ומשה מנהיג ישראל.

3. הלומדים יכירו את הסיפורים המרכזיים של משה לאורך התורה.
4. הלומדים יבינו את המתחים הטמונים ביסודה של השליחות הנבואית במקרא, כפי שהם מתבטאים בדמותו של משה.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו סיפורים מקראיים בגישה סינכרונית.

תכנון מהלך השיעורים (כולל למידה פעילה):

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
	יחידה ראשונה: טירון היה משה לנבואה – צעדיו הראשונים של משה כנביא וכמנהיג		קריאת חובה ליחידה: ברמן (12)	
1	משה הילד ומשה המושיע		בן-נון (11); טי (28); ליבוביץ (33), עמ' 40–34; פולק (4643)	
2	מעמד הסנה		ג'וניור ושיפר (15); פרג'ון (49), עמ' 273–268	
3	סיפור חתן דמים	לימוד בקבוצות	בלאו (9); בן-נון (11); פטיט (47)	
4	השליחות הראשונה וכישלונה		גרוסמן (14, 16); כהן (29), עמ' 42–43; ליבוביץ (33), עמ' 84–65; פרג'ון (51)	
	יחידה שנייה: לולי משה בחירו עמד בפרץ – נביא ומנהיג בשיאו		חומרי קריאה שילוו אותנו לאורך כל היחידה: אופנהיימר (5), עמ' 269–239; ווידמר (25); קאסוטו (56), עמ' 309–289	
5	תפילתו הראשונה של משה, הירידה מהר סיני ושבירת הלוחות		הורוויץ (20); סמט (43), כרך א' עמ' 386–367; תגר-כהן (63)	
6	חלקו של אהרן בחטא העגל + ושריפת העגל	לימוד בקבוצות	בן-איון שרגא (10); גרפינקל (19)	
7	תפילתו השנייה של משה ושליחת המלאך		רופא (59), עמ' 305–280	
8	אהל מועד שמחוץ למחנה ותפילתו השלישית של משה		הכהן (22); הרן (24)	
9	משמעותו של מעמד י"ג מידות		פרג'ון (52)	בוחן על המחצית הראשונה של הקורס
	יחידה שלישית: מפני מה לא נכנס משה לארץ? סיפור מי מריבה על רקע סיפורי הנהגת משה בספר במדבר (צעדיו האחרונים של נביא ומנהיג)			
10	הקושי בזיהוי חטאו של משה + קריאה צמודה בסיפור מי מריבה		ברנסייד (13); ליכט (34), עמ' 195–203; מילגרום (37);	

	מרגליות (38); פרנקל (55)			
11	דמותו של משה כמנהיג עד לסיפור מי מריבה	לימוד בקבוצות	הכהן (21), בפרט עמ' 32-31; זלבסקי (27); כהן (29), עמ' 166-173	
12	דמותו של משה כמנהיג אחרי סיפור מי מריבה		סמט (43), כרך ב' עמ' 229-214; פרג'ון (53)	
	יחידה רביעית: נאומי האחרון של משה - משה כמנהיג לדורות		סונט (42)	
13	הנאומים של משה		הנאום ההיסטורי: סבתו (40); גרוסמן (17); וולפיש (26); נאומי המצווה החוקים והמשפטים: אלסטר (2); גודמן (14), בפרט עמ' 39-97; סבתו (41); רופא (59) עמ' 177-159	
14	ברית ערבות מואב ופרשת התשובה + חתימה כפולה – פרשת הקהל ושירת האזינו		ברית ערבות מואב ופרשת התשובה: פיינטוך (48); רופא (59) עמ' 197-178; חתימה כפולה: אוטו (1); אלסטר (2); לוי (32); רופא (59) עמ' 215-198, 216-233	

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
בוחן אמצע קורס	10% מהציון הסופי
מבחן סוף קורס	90% מהציון הסופי

דרישות הקורס

- בקורס זה יש חובת נוכחות בכל השיעורים, שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל שתי הרצאות ללא סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת או להגיש עבודה, ולא יקבל ציון בקורס.
- הגשת בוחן אמצע.
- הגשת מבחן מסכם.

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

1. אוטו: E. Otto, "Moses: The Suffering Prophet in Deuteronomy and Psalm 90-92", in V. Kokai Nagy and L. Sandor Egeresi (eds.), *Prophets During the Epochs; Studies in Honor of Istvan Karasszon for his 60th Birthday*, Münster 2015, pp. 137–149.
2. ב' אלסטר, "מעגל לימוד תורה: למידה, דקלום ושינון בספר דברים", **מגדים** נ"ז (תשע"ט), עמ' 29–21.
3. ב' אליצור, "לא איש דברים אנכי" – על הנהגת משה ממעמד הסנה ועד למי מריבה", בתוך א' בזק (עורך), **בחג המצות: קובץ מאמרים על חג הפסח**, אלון שבות תשע"ה, עמ' 153–131.
4. ב' אופנהיימר, **הנבואה הקדומה בישראל**, ירושלים תשל"ג.
5. ב' אופנהיימר, **הנבואה הקלסית: התודעה הנבואית**, ירושלים תשס"א.
6. י' אמית, "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם": על מהימנות המספר והדוברים בסיפור המקראי", בתוך: י' הופמן ואחרים (עורכים), **אור ליעקב**, ירושלים תשנ"ז 1997, עמ' 45–56.
7. מ"מ בובר, **תורת הנביאים**, מהדורה שנייה מתוקנת, תל-אביב תשכ"א 1961.
8. מ"מ בובר, **משה**, מהדורה מחודשת, ירושלים תשנ"ט 1999.
9. י' בלאו, "חתן דמים", **עיונים בבלשנות עברית**, ירושלים תשנ"ו, עמ' 240–238.
10. ח' בן-איון שרגא, "מבט אחר על העם, אהרן ועגל הזהב (שמות ל"ב 1–6)", **בית מקרא** נ"ה, ב (תש"ע), עמ' 80–60.
11. י' בן-נון, "מאבק הזהות של משה: איזה ילד לא נימול ומדוע", **מגדים** נ' (תשס"ט), עמ' 37–21.
12. י' ברמן, "מעשי משה (שמות ב–ד) סימן לישראל": משה כנבואה לעם ישראל בספר שמות", בתוך: מ' אביעוז ואחרים (עורכים), **זר רימונים: מחקרים במקרא ובפרשנותו מוקדשים לפרופ' רימון כשר** (SBL/ IVBS 5), אטלנטה 2013, עמ' 39–20.
13. ברנסייד: J. P. Burnside, "Why was Moses Banned from the Promised Land? A Radical Retelling of the Rebellions of Moses (Num. 20:2–13 and Exod. 2:11–15)", *Zeitschrift für Altorientalische und Biblische Rechtsgeschichte* 22 (2016), pp. 111–159.
14. מ' גודמן, **הנאום האחרון של משה**, אור יהודה תשע"ד 2014.
15. ג'וניור ושיפר:

- N. Junior & J. Schipper, "Mosaic Disability and Identity in Exodus 4:10; 6:12, 30", *Biblical Interpretation* 16 (2008), pp. 428–441.
16. י' גרוסמן, "שוטרי בני ישראל – ממכים למוכים (שמות ה)", בתוך: מ' אביעזר ואחרים (עורכים), **זר רימונים: מחקרים במקרא ובפרשנותו מוקדשים לפרופ' רימון כשר** (SBL/ IVBS 5), אטלנטה 2013, עמ' 1–19.
17. י' גרוסמן, "מינוי שופטים ושליחת מרגלים – פער היסטורי ופער מגמתי", בתוך: ע' ביק ואחרים (עורכים), **תורת עציון: פשטות מתחדשים בפרשיות השבוע – דברים**, ירושלים תשע"ה, עמ' 37–42.
18. מ' גרינברג, "תפיסות יהודיות של הגורם האנושי בנבואה המקראית", בתוך: מ' בר-אשר (עורך), **ספר היובל לרב מרדכי ברויאר**, כך א', ירושלים תשנ"ב עמ' 63–76.
19. י' גרפינקל, "ניתוח והרס של חפצי פולחן וכתובות בתקופת בית ראשון", **ארץ ישראל כ"ט** (תשס"ט), עמ' 100–104.
20. א"ו הורוויץ, "העגל והמשכן", **שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום ז'–ח'** (תשמ"ג–תשמ"ד), עמ' 51–59.
21. א' הכהן, "סדר ותוכן בספר במדבר", **מגדים ט'** (תש"ן), עמ' 27–39.
22. א' הכהן, "נגד המקדש – מעשה העגל: ראייה מחודשת", **בית מקרא מ"ב**, ג (תשנ"ז), עמ' 257–271.
23. י' הופמן, "ואדע כי דבר ה' הוא" (ירמיהו ל"ב, ח), **בית מקרא 42 ג** (תשנ"ז), עמ' 198–210.
24. מ' הרן, "מהותו של האוהל-מועד", **מקרא ועולמו: מבחר מחקרים ספרותיים והיסטוריים**, ירושלים תשס"ט 2009, עמ' 121–129.
25. ווידמר:
- M. Widmer, *Moses, God, and the Dynamics of Intercessory Prayer* (PhD Theses), Durham University 2003 (online: <http://etheses.dur.ac.uk/3138/>).
26. ר' וולפיש, "משה כדגם מנהיגות בספר דברים", **מגדים ל"ה** (תשס"ב), עמ' 33–43.
27. ש' זלבסקי, "מעמדו הנבואי של משה על רקע עלייתם ונפילתם של המעפילים" בתוך: ב"צ לוריא (עורך), **ספר ד"ר ברוך בן-יהודה**, תל אביב תשמ"א, עמ' 104–120.
28. ד' טי, "משה – הילד והאיש", **מגדים כ"ב** (תשנ"ד), עמ' 30–42.
29. ח' כהן, **משה כמתווך בין אל ואדם** (עבודת דוקטור), אוניברסיטת בר-אילן תשס"ה 2005.
30. ח' כהן, "משה איש האלוהים: על היחס הדו-ערכי כלפיו במקרא", בתוך: מ' חלמיש, ח' כשר וח' בן-פזי (עורכים), **משה אבי הנביאים: דמותו בראי ההגות לדורותיה**, רמת-גן תשע"א, עמ' 53–78.
31. ר' כשר, "בין אלוהים לאדם: על הפערים שבראייה, בריסון עצמי ובנאמנות", בתוך: ש' יונה ואחרים (עורכים), **מרבח חכמה – מחקרים במקרא ובמזרח הקדום: ספר זיכרון לאביגדור ויקטור הורוויץ** (*Marbeh Hokmah: Studies in the Bible and the Ancient Near East in Loving Memory of Victor Avigdor Hurowitz*), וינונה ליק 2015, *161–*184.
32. נ' לוין, "וילך משה: סיומה של תורה וסגירת מעגל", **מגדים מ'** (תשס"ד), עמ' 25–30.
33. נ' ליבוביץ, **עיונים בספר שמות: בעקבות פרשניו הראשונים והאחרונים**, מהדורה שלישית מתוקנת, ירושלים תשל"ג.
34. י' ליכט, **פירוש על ספר במדבר ב' [יא–כא]**, ירושלים תשנ"א.
35. י' מופס, "בין רחמים לדין: תפילתם של נביאים", בתוך: א' שפירא, **תורה נדרשת: חיבורים בשאלות-יסוד בעולמו של המקרא**, תל אביב תשמ"ד, עמ' 39–87.
36. מילר:

- R. D. Miller, "The Roles of Moses in the Pentateuch", J. Beal (ed.), *Illuminating Moses; A History of Reception from Exodus to the Renaissance*, Leiden; Boston 2014, pp. 19–36.
37. י' מילגרם, "כשן, מונותיאזים וטעויותיו של משה", **בית מקרא** 36, א (תשנ"א), עמ' 42–55.
38. מ' מרגליות, "חטא משה ואהרן במי מריבה (במדבר כ, א–יג)", **בית מקרא** י"ט (תשל"ד), עמ' 374–400.
39. א' נהר, **נבואה ונביאים: מהות הנבואה**, ירושלים תשנ"ט.
40. מ' סבתו, "פסוקי הפתיחה לספר דברים ומבנה הספר", בתוך: ע' ביק ואחרים (עורכים), **תורת עציץ: פשטות מתחדשים בפרשיות השבוע – דברים**, ירושלים תשע"ה, עמ' 25–36.
41. מ' סבתו, "מה בין דברות ראשונות לדברות אחרונות", בתוך: ע' ביק ואחרים (עורכים), **תורת עציץ: פשטות מתחדשים בפרשיות השבוע – דברים**, ירושלים תשע"ה, עמ' 77–88.
42. סונט: J. -P. Sonnet, "The Fifth Book of the Pentateuch: Deuteronomy in its Narrative Dynamic", *Journal of Ancient Judaism* 3,2 (2012), PP. 197–234.
43. א' סמט, **עיונים בפרשות השבוע: סדרה ראשונה** (2 כרכים), תל-אביב תשס"ט 2009.
44. א' סמט, **עיונים בפרשות השבוע: סדרה שניה** (2 כרכים), תל-אביב תשס"ט 2009.
45. עסיס: E. Assis, "Divine Versus Human Leadership: An Examination of Joshua's Succession", in M. Poorthuis and J. Schwartz (eds.), *Saints and Role Models in Judaism and Christianity* (Jewish and Christian Perspectives, vol. VII), Leiden and Boston 2004, pp. 25–42.
46. פ' פולק ייעודו של משה: חינוך, מבחן והשתלשלותו של סיפור", בתוך: מ' אביעז ואחרים (עורכים), **זר רימונים: מחקרים במקרא ובפרשנותו מוקדשים לפרופ' רימון כשר** (SBL/ IVBS 5), אטלנטה 2013, עמ' 40–60.
47. פטיט: D. Pettit, "When the Lord Seeks to Kill Moses: Reading Exodus 4.24–26 in its Literary Context", *Journal for the Study of the Old Testament* 40,2 (2015), pp. 163–177.
48. י' פיינטוך, "ברית מואב וברית הר גריזים והר עיבל – עיון בדברים כ"ז", **מגדים** ל"ד (תשס"ב), עמ' 67–84.
49. י' פרג'ון, **"למה תתענו ה'": מעורבותו של אלוהים בשקרים ובהטעיות בסיפור המקראי** (עבודת דוקטור), אוניברסיטת בר-אילן תשע"ה 2014.
50. י' פרג'ון, **"החקמה והמדע נתון לק' (דה"ב א', יב): אסופת מקורות מוערת"**, בתוך: י' ברנדס ואחרים (עורכים), **בעיני אלוהים ואדם: האדם המאמין ומדע המקרא**, ירושלים תשע"ה, עמ' 17–161.
51. י' פרג'ון, "טירון היה משה לנבואה", **דף שבועי של אוניברסיטת בר אילן** 1204 (שמות תשע"ז), עמ' 1–3.
52. י' פרג'ון, "מה בין שלוש עשרה מידות לעשרת הדיברות?", **דף שבועי של אוניברסיטת בר-אילן** 1308 (כי תשא תשע"ט), עמ' 3–4.
53. י' פרג'ון, "קו פרשת המים – משה ב'מי מריבה'", **דף שבועי של אוניברסיטת בר אילן** 1374 (חקת תש"פ), עמ' 1–3.
54. ז' פרויד, **משה האיש והדת המונותאיסטית: שלוש מסות** (מבחר כתבים, ז'; תרגום: ר' גינזבורג), תל אביב 2009.

55. ד' פרנקל, "הסיפור הכהני על 'מי מריבה': פתרון חדש לבעיה ישנה", **הקונגרס העולמי למדעי היהדות** 11, א (תשנ"ג), עמ' 23–30.
56. מ"ד קאסוטו, **פירוש על ספר שמות**, ירושלים תשי"ט.
57. א' קריב, "רשות הדיבור לאדם", **שבעת עמודי התנ"ך**, תל-אביב תשכ"ח 1968, עמ' 193–220.
58. רומר:
- T. Römer, "Moses, Israel's First Prophet, and the Formation of the Deuteronomistic and Prophetic Libraries", in M. R. Jacobs & R. F. Person Jr. (eds.), *Israelite Prophecy and the Deuteronomistic History: Portrait, Reality, and the Formation of a History*, Atlanta 2013, pp. 129–145.
59. א' רופא, **האמונה במלאכים בישראל בתקופת בית ראשון לאור מסורות מקראיות** (עבודת דוקטור), האוניברסיטה העברית בירושלים תשכ"ט 1969.
60. א' רופא, **מבוא לספר דברים: חלק ראשון ופרקי המשך**, ירושלים תשמ"ח.
61. א' שביד, "משה האיש, המיתוס והממסד", בתוך: מ' חלמיש, ח' כשר וח' בן-פזי (עורכים), **משה אבי הנביאים: דמותו בראי ההגות לדורותיה**, רמת-גן תשע"א, עמ' 15–33.
62. נ' שופק, "לידת משה בראי המיתולוגיה המצרית", **בית מקרא** ס"ב, א (תשע"ז), עמ' 115–146.
63. ע' תגר-כהן, "השתקפותה של הראליה הפולחנית מחתי ואמר במסורת משה בסיני", **שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום** ט"ז (תשס"ו), עמ' 99–114.